

Hoe de vurige emoties van de stikstofcrisis worden geblust

04/07/2023

Alec Ramak (571239)

Groep 8:

De rol van emoties van burgers in het publieke domein

Scriptiebegeleider:

Emma Ropes

Aantal woorden: 9895

Abstract:

Tijdens de stikstofcrisis zijn de emoties hoog opgelopen. In de zomer van 2022 heeft het kabinet geprobeerd om de negatieve emotionele reactie te doen verminderen. In dit onderzoek wordt eerst onderzocht in hoeverre de *Policy Conflict Framework* (PCF) het ontstaan van het *policy conflict* in de stikstofcrisis verklaart. Vervolgens wordt onderzocht welke strategieën het kabinet heeft gebruikt om grip te krijgen op de emotionele reacties van belangengroepen (*repair strategies*). Uit onderzoek is gebleken dat PCF de wisselende aanwezigheid van emotionele reacties op de stikstofcrisis verklaart aan de hand van de dimensies van PCF. *Sense-making*, *Relational Approach* en *Ethical Culture and Informal Control* zijn overwegend effectief gebleken in het veroorzaken van positieve emotionele reacties. *Regulation and Formal Control* en *Transparency and Accountability* zijn overwegend ineffectief gebleken. *Trust Transference* leidt tot positieve emotionele reacties, maar met de nuance dat het vertrouwen tussen de partijen ongemoeid blijft. Toekomstige onderzoeken worden aangeraden om zich te richten op meer actoren.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	4
1.1. Aanleiding.....	4
1.2. Probleemstelling.....	4
1.3. Onderzoeksopzet	5
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader.....	6
2.1. Conceptualisering	6
2.2. Analysering van <i>policy conflicts</i>	7
2.3. Emoties tot bedaren brengen via <i>repair strategies</i>	7
2.4. Conceptueel model	9
Hoofdstuk 3: Methodologie	9
3.1. Onderzoeksontwerp en methodologische verantwoording	9
3.1.1. Methodologische verantwoording	9
3.1.2. Onderzoeksontwerp	10
3.1.3. Validiteit en betrouwbaarheid.....	12
3.2. Operationalisering	12
3.3. Ethische- en privacy-aspecten.....	13
Hoofdstuk 4: Resultaten	14
4.1. De rol van <i>policy conflict</i> tussen het kabinet en de belangengroepen in de emotionele reacties van de belangengroepen	14
4.1.1. De rol van <i>deep core beliefs</i> in het ontstaan van het <i>policy conflict</i>	14
4.1.2. De emotionele reacties op het ontstaan van het <i>policy conflict</i>	15
4.2. De rol van <i>repair strategies</i> van het kabinet in de emotionele reacties van de belangengroepen	17
4.2.1. Sense-making.....	17
4.2.2. Relational approach	18
4.2.3. Regulation and Formal Control	18
4.2.4. Ethical Culture and Informal Control	19
4.2.5. Transparency and Accountability	19
4.2.6. Trust Transference	19
Hoofdstuk 5: Conclusie en discussie.....	20
5.1. Conclusie.....	20
5.1.1. <i>Policy conflicts</i> en emotionele reacties	20
5.1.2. <i>Repair strategies</i> en emotionele reacties	21

5.2. Discussie	21
5.2.1. Relevantie van de bevindingen	21
5.2.2. Beperkingen van het onderzoek en aanbevelingen	22
Lijst van geciteerde artikelen en documenten	23
Literatuurlijst.....	27
Bijlagen.....	29
Bijlage A: Codeboek.....	29

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1. Aanleiding

Sinds 2019 heeft het kabinet te kampen met het realiseren van stikstofreductie. Dit gaat gepaard met hevige emoties van burgers. Zo zijn er boerenprotesten geweest die de snelwegen blokkeerden (Algemeen Dagblad, 2022). De druppel die de emmer deed overlopen was een boze menigte bij het huis Van der Wal (NOS, 2022a). Het kabinet besloot om een bemiddelaar in te schakelen: “De benoeming van een onafhankelijk gespreksleider is belangrijk om beter begrip te krijgen voor elkaars zorgen en emoties” (NOS, 2022b). Aanvankelijk waren de boerenorganisaties terughoudend over Remkes, maar daar kwam na verloop van tijd verandering in. Remkes heeft in de maand augustus veel gesprekken gehad met de verschillende belangenorganisaties (NOS, 2022c). Op basis van die gesprekken heeft Remkes toen een rapport geschreven die overwegend positief werd ontvangen. Caroline van der Plas, voorvrouw van de BBB, was zelfs “een beetje verliefd” op Remkes (Nieuwenhuis, 2022). Het kabinet was ook lovend over Remkes en heeft besloten om het rapport over te nemen (*Kamerstukken II 2022, 30252, nr. 35*).

1.2. Probleemstelling

Nu het erop lijkt dat de hevige emoties tot bedaren zijn gebracht, kan er worden teruggeblikt op de stikstofcrisis. Na de rechterlijke uitspraak kwam het kabinet in actie, maar dat leverde tegelijkertijd ook hevige reacties op. Hoe heeft het kabinet de emoties zo aangewakkerd? Vervolgens heeft het kabinet pogingen gedaan om de gemoederen te sussen. Dit kan worden beschouwd als het ‘startschot’ van de pogingen van het kabinet om de relatie met de belangengroepen te herstellen, zogenaamde *repair strategies*. In hoeverre waren deze strategieën succesvol?

Het antwoord op deze vragen is maatschappelijk relevant, omdat het antwoord kan bijdragen aan een nieuwe organisatiecultuur bij de overheid die beter kan omgaan met de emotionele reacties van belangengroepen. Het gaat in dit onderzoek niet zozeer om de daadwerkelijke emoties dan wel de publieke uiting hiervan, omdat uit onderzoek blijkt dat belangengroepen via de media het overheidsbeleid proberen te beïnvloeden (Binderkrantz, 2008). Dit onderzoek beoogt duidelijk te maken welke invloed de overheid zelf heeft in de opwekking van emotionele reacties van belangengroepen (het zogenaamde *policy conflict*) en hoe deze weer door de overheid tot bedaren kunnen worden gebracht door middel van *repair strategies*. Dit kan het beste onderzocht worden via een documentenanalyse, waarbij

de emotionele reacties van belangengroepen in de media centraal staan en tevens de ‘knip’ kan worden ingezet.

In dit onderzoek wordt aldus de volgende onderzoeksvraag beantwoord: *Hoe verklaren eerst de stikstofaanpak en vervolgens de repair strategies van het kabinet de emotionele reacties van belangengroepen tijdens de stikstofcrisis?* Deze vraag wordt opgedeeld in twee deelvragen. (1) *Hoe verklaart de stikstofaanpak van het kabinet de emotionele reacties van belangengroepen vóór de bemiddeling van Johan Remkes?* en (2) *Hoe verklaren de repair strategies van het kabinet de emotionele reacties van belangengroepen tijdens de bemiddeling van Johan Remkes?*

Onderdelen van deze probleemstelling zijn reeds in het verleden onderzocht. Zo is er literatuur te vinden over ‘policy conflicts’ en over de kaders om dit probleem te analyseren (Weible & Heikkila, 2017; Wolf & Van Dooren, 2017). Maar deze kaders zijn nog niet vaak op werkelijke casussen toegepast (Verhoeven & Metze, 2022). Daarom kan dit onderzoek wetenschappelijk relevant zijn door een specifieke casus te analyseren. Dit onderzoek wil het Policy Conflict Framework toepassen op de stikstofcrisis.

Daarnaast hebben voorgaande onderzoeken niet eerder gebruik gemaakt van een ‘knip’ tussen een periode waarin het *policy conflict* wordt geëscaleerd en een periode waarin het wordt gedeëscaleerd. Er is gekozen voor deze ‘knip’, zodat er meer inzicht verworven kan worden in de totaliteit van dit fenomeen. Het *policy conflict* wordt als het ware van begin tot eind onderzocht.

Onderzoeken hebben zich tot nu toe enkel gericht op het herstel van vertrouwen in instituties en niet op emoties in brede zin. Er is literatuur die stelt dat schade aan vertrouwen gepaard gaat met negatieve emoties (Dirks, Lewicki, & Zaheer, 2009). Daarom is er reden om te geloven dat ‘repair strategies’ niet alleen effect hebben op het vertrouwen, maar ook op de emoties. Dit verband in directe zin is echter nooit onderzocht, terwijl emoties kunnen leiden tot radicalisme tegen de overheid (Morales, Ionescu, Guegan & Tavani, 2020). Dit onderzoek wil dit theoretische gat opvullen. Bovendien zijn de *repair strategies* tot nu toe vooral toegepast op de private sector. Dit onderzoek wil analyseren welke van de ‘repair strategies’ van Bachmann, Gillespie en Priem (2015) het meest van toepassing in het publieke domein met als specifieke casus de de stikstofcrisis.

1.3. Onderzoeksopzet

In het volgende hoofdstuk zal er stil worden gestaan bij de drie onderdelen van het theoretisch kader die relevant zijn om de onderzoeksvraag te beantwoorden. Allereerst worden de concepten geconceptualiseerd. Vervolgens wordt er gekeken naar de literatuur

met betrekking tot de escalatie van emoties bij beleid. Tot slot worden de 'repair strategies' uiteengezet die het bedaren van emoties moeten verklaren.

In hoofdstuk 3 zal op basis van het theoretisch kader een methodologie worden ontwikkeld om van start te kunnen gaan met het onderzoek. De methodologie zal ingaan op de methode van dataverzameling, de operationalisering van de concepten, de manier waarop de data worden geanalyseerd, de validiteit en betrouwbaarheid van de data, en de ethische en privacy-aspecten van het onderzoek.

In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het onderzoek behandeld. De resultaten worden niet alleen beschreven, maar ook geanalyseerd. Op basis hiervan kan in hoofdstuk 5 een conclusie worden gevormd en wordt de onderzoeksvraag concreet beantwoord. In hoofdstuk 5 worden ook de tekortkomingen van dit onderzoek aan de kaak gesteld en worden er aanbevelingen gedaan voor toekomstige onderzoeken.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

2.1. Conceptualisering

In dit onderzoek staan emoties en overheidshandelen centraal. Emoties zijn volgens Jasper (1998) een gemoedstoestand die situaties probeert te begrijpen. Jasper (2011) legt de verschillende soorten emoties uit. Dit zijn: (a) *reflex emotions*, oftewel vlugge reacties op een specifieke gebeurtenis, zoals in de huidige casus boosheid op de stikstofkaart van Van der Wal; (b) *moods*, oftewel stabiele gevoelens die niet snel veranderen door of gericht zijn op externe factoren; (c) *affective commitments*, oftewel stabiele (langdurige) emoties die gericht zijn op een specifiek object, zoals in de huidige casus het vertrouwen in de overheid; (d) *moral emotions*, oftewel emoties die bepaald worden door de morele goed- of afkeuring van een situatie, zoals in de huidige casus de waarneming van onrecht in de stikstofcrisis; en (e) *emotional energy*, oftewel stimulerende gevoelens die ontstaan door interactie, zoals in de huidige casus een gevoel van optimisme onder het kabinet na een goed gesprek met de belangenorganisaties. Negatieve emoties betekent bijvoorbeeld dat er verontwaardiging wordt benoemd (*reflex emotions*), er pessimistische uitspraken worden gedaan (*moods*), wantrouwen naar de overheid wordt geuit (*affective commitments*), het handelen van de overheid wordt afgekeurd (*moral emotions*) en er teleurstelling heerst na een gesprek met het kabinet (*emotional energy*).

Emoties worden meestal ook geuit in het openbaar. Zo blijkt uit de literatuur dat waargenomen onrecht kan aanzetten tot radicalisme (Morales et al., 2020). Bovendien blijkt

uit Bell, Christensen en Hansen (2022) dat emoties omgezet kunnen worden in verzet of capitulatie. In Verhoeven en Metze (2022) wordt dit gekenmerkt als escalatie en de-escalatie. In het geval van escalatie is er sprake van een *policy conflict*. Weible en Heikkila (2017) beschouwen *policy conflict* als een conflict tussen “*deep core beliefs*” (Verhoeven & Metze, 2022, p. 225). In de huidige casus zou dit tot uiting kunnen komen als het delegitimeren van instituties of wetenschappelijk bewijs (Nielsen, Nielsen & Bisgaard, 2021). Bij de-escalatie maakt de overheid gebruik van *repair strategies* om de *deep core beliefs* te overbruggen.

2.2. Analysering van *policy conflicts*

Uit de literatuur blijkt dat *policy conflicts* een rol kunnen spelen in het aanwakkeren van emoties (Dirks et al., 2009; Jasper, 2011; Morales et al., 2020; Verhoeven & Metze, 2022). Maar emoties kunnen ook invloed uitoefenen op de verdere escalatie dan wel de de-escalatie (Jasper, 1998; Morales et al., 2020; Verhoeven & Metze, 2022). De oorzaak van emoties wordt echter bepaald door de aard van het *policy conflict* (Verhoeven & Metze, 2022). Daarom wil dit onderzoek het *policy conflict* die is ontstaan bij de stikstofcrisis gaan analyseren. Dit gaat aan de hand van het *Policy Conflict Framework* (PCF)

Het *PCF* heeft als doel om te begrijpen hoe conflicten door de tijd heen van *high intensity* en *low intensity* wisselen (Weible & Heikkila, 2017). Binnen *PCF* is er sprake van een conflict tussen *deep core beliefs* op basis van de volgende dimensies: uiteenlopende meningen over het beleid, een bepaalde mate van waargenomen dreiging van de ander en een onbereidheid om compromissen te sluiten.

Op basis van de bovenstaande literatuur kan de verwachting voor dit onderzoek worden vastgesteld dat het conflict tussen kabinet en belangengroepen tijdens de stikstofcrisis is ontstaan doordat de betrokken partijen fundamenteel andere overtuigingen (*deep core beliefs*) hebben, waardoor partijen elkaar wantrouwen en niet bereid zijn om compromissen te sluiten.

2.3. Emoties tot bedaren brengen via *repair strategies*

Heftige emoties zijn onwenselijk voor de overheid, want dit kan leiden tot radicalisme (Morales et al., 2020). Daarom probeert de overheid, wanneer emoties eenmaal zijn aangewakkerd, ze weer tot bedaren te brengen. Dit doet de overheid aan de hand van *repair strategies*. Dit is een strategie die de overheid kan gebruiken om de relatie te herstellen tussen de overheid en de andere partij nadat er iets is gebeurd dat de relatie heeft

beschadigd (Dirks et al., 2009). Bachmann et al. (2015) hebben de *repair strategies* toegelicht.

Sense-making verwijst naar de strategie om de gedeelde visie op de kwestie te herenigen. Hierbij kan een derde partij ingeschakeld worden om dit proces te begeleiden. In de huidige casus heeft het kabinet bijvoorbeeld voorgesteld om met alle betrokken belangenorganisaties in gesprek te gaan om een gedeelde visie te vormen.

The Relational Approach verwijst naar de machtsrelatie tussen de overheid en de andere partij. Door overheidsfalen is de andere partij benadeeld. Het herstel van deze relatie gaat aan de hand van sociale rituelen en symbolische gebaren, zoals excuses aanbieden en de slachtoffers compenseren. De beperking van deze strategie is dat het contextafhankelijk is wat het juiste gebaar is. Daarnaast is het vooral symbolisch en is er geen garantie dat de excuses oprecht zijn of als oprecht worden gezien.

Regulation and Formal Control verwijst naar de wetten en het beleid dat de overheid kan invoeren. Hierbij worden de onacceptabele gedragingen expliciet gemaakt en is dit voor iedereen voortaan duidelijk. De bedoeling van de strategie is dat het goed gedrag beloont en slecht gedrag bestraft. In de stikstofcrisis kwam de minister Van der Wal bijvoorbeeld met de stikstofkaart die duidelijkheid zou moeten geven over de stikstofdoelstellingen (*Kamerstukken II, 34682, nr. 96*). De beperking hiervan is dat het alleen effectief is als het wantrouwen in de overheid te maken heeft met haar competentie en niet haar integriteit.

Ethical Culture and Informal Control verwijst naar de strategie om een sterke ethische cultuur te ontwikkelen. Hierbij is een ethische leider erg belangrijk die de nieuwe normen van de organisatie uitdraagt. De beperking hiervan is dat het heel moeilijk is om een cultuur te veranderen, maar met de juiste leider is het niet onmogelijk.

Transparency and Accountability verwijst naar de strategie om de relevante informatie over het conflict openbaar te maken. Dit laat aan de betrokkenen zien dat de overheid niets te verbergen heeft, waardoor het vertrouwen in haar stijgt. De beperking hiervan is dat transparantie het vertrouwen in werkelijkheid vervangt in plaats van herstelt. Daarnaast kan meer transparantie onthullen dat de overheid nog erger heeft gefaald dan eerst gedacht, waardoor het vertrouwen juist verder kan zakken.

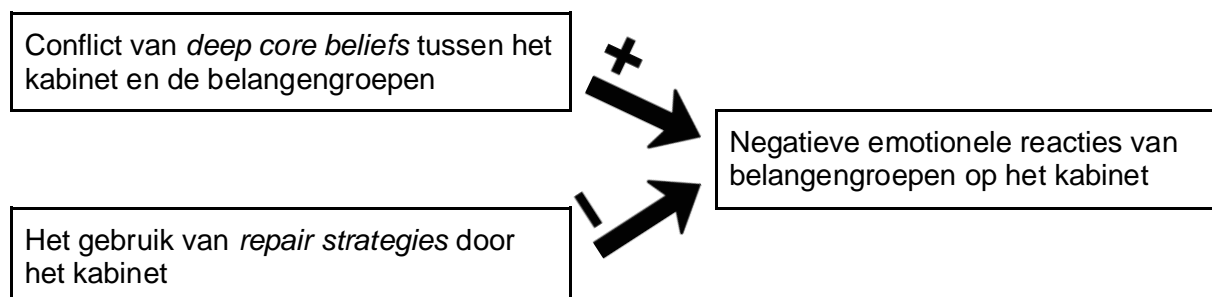
Trust Transference verwijst naar de overdracht van vertrouwen in de ene actor naar de andere actor. Een derde partij wordt ingeschakeld als bemiddelaar, die alle vertrouwen geniet door beide partijen. In de huidige casus kan worden gedacht aan de beslissing van het kabinet om een onafhankelijke gespreksleider (Remkes) te benoemen (*Kamerstukken II, 30252, nr. 31*). De beperking hiervan is dat de derde partij wordt ingeschakeld door de partij die wordt gewantrouwd, dus hoe kan dan de derde partij worden vertrouwd?

Aangezien het *PCF* conflicten beschouwt als onevenredigheden in de *deep core beliefs* van de betrokken partijen, is de verwachting dat de door het kabinet gebruikte *repair*

strategies hierop aansluiten in zoverre ze die onevenredigheden trachten te verminderen. In het specifiek sluiten *Sense-making, Ethical Culture and Informal Control* en *Trust Transference* aan op dit kader, omdat deze strategieën het doel hebben om de *deep core beliefs* weer gelijk te trekken.

2.4. Conceptueel model

Op basis van de bestaande literatuur kunnen er bepaalde verwachtingen voor dit onderzoek worden vastgesteld. Ten eerste is de verwachting dat het conflict van *deep core beliefs* tussen het kabinet en de belangengroepen de emoties van belangengroepen aanwakkert, oftewel dat dit conflict een positief verband heeft met negatieve emotionele reacties. Ten tweede is de verwachting dat het kabinet gebruik heeft gemaakt van *repair strategies* van Bachmann et al. (2015) om de emoties van belangenorganisaties tot bedaren te brengen, oftewel dat deze *repair strategies* ervoor zorgen dat er sprake is van minder negatieve emotionele reacties. De bovenstaande twee verwachtingen worden getoetst aan de emoties van Jasper (2011). Op basis hiervan kan het volgende conceptueel model worden opgesteld:

Hoofdstuk 3: Methodologie

3.1. Onderzoeksontwerp en methodologische verantwoording

3.1.1. Methodologische verantwoording

Dit onderzoek wil kennis verwerven voor overheden om beter om te gaan met negatieve emotionele reacties die omgezet kunnen worden in radicalisme (Morales et al., 2020). Er wordt daarom gekeken naar hoe belangengroepen reageren op overheidsbeleid vanuit het perspectief van het kabinet. Deze reacties worden vaak door belangengroepen gepubliceerd op hun eigen websites of doorgestuurd naar nieuwskranten. Uit Binderkrantz (2008) blijkt dat

dit de reacties zijn die publieke belangengroepen inzetten om het overheidsbeleid te beïnvloeden. De innerlijke emoties van individuen zijn daarom niet het doelwit in dit onderzoek, maar de reactie van een groep die invloed uit op de samenleving en het overheidsbeleid. Interviews houden zou een suboptimale onderzoeksmethode zijn in dit specifieke geval, omdat de bedoeling van interviews is om de ervaringen van de geïnterviewden te ontdekken (Creswell & Poth, 2018). Voor dit onderzoek wordt er daarentegen gekeken naar de effectiviteit van *repair strategies* vanuit het perspectief van de overheid. Om de ingekaderde variabelen te meten wordt er in de literatuur vaak een documentonderzoek gedaan (Verhoeven & Metze, 2022; Wolf & Van Dooren, 2017).

Bovendien wordt in dit onderzoek gekeken naar verschillende tijdsperiodes, namelijk de emotionele reacties van belangengroepen vóór en na de bemiddeling van Johan Remkes. De literatuur raadt toekomstige onderzoeken aan om data te gebruiken die tijds- en contextafhankelijk zijn, zodat de evolutie van het gedrag van de organisatie ontdekt wordt (Morgan, 2021; Pfarrer, Decelles, Smith & Taylor, 2008; Weible & Heikkila, 2017).

Tot slot volgt dit onderzoek Verhoeven en Metze (2022) op, die onderzoek hebben gedaan naar het *policy conflict* bij de gaswinning in Groningen. Hierbij maken ze gebruik van de analyse van nieuwsartikelen. Omdat ze slechts één casus hebben onderzocht, stellen ze voor dat toekomstige onderzoeken vergelijkbare casussen onderzoekt, hetgeen dit onderzoek poogt te doen.

3.1.2. Onderzoeksontwerp

Aangezien de reacties, die gedocumenteerd zijn, worden onderzocht en aangezien deze reacties worden onderzocht in verschillende tijdsperiodes, wordt er voor dit onderzoek gekozen om de data te verzamelen via een documentenanalyse. Er worden nieuwsartikelen en documenten van de belangengroepen verzameld. De nieuwsartikelen worden verzameld aan de hand van Nexis Uni, net zoals Verhoeven en Metze (2022) dat hebben gedaan. Dit is een zoekdatabase van Nederlandse nieuwsartikelen. Het voordeel van deze database is dat het de onderzoeker ook toegang geeft tot artikelen die achter een betaalmuur staan.

De query '(Farmers Defence Force OR FDF OR LTO OR Agractie OR Biohuis OR Bionext OR Caring Farmers OR Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland OR TransitieCoalitie Voedsel OR Federatie agro-ecologische boeren) AND (stikstofcrisis OR stikstofproblematiek) AND (reactie* OR commentaar OR respons OR weerstand)' wordt hiervoor gebruikt.

De zoekterm 'reactie' wordt gebruikt om simpele berichtgeving te vermijden en enkel de artikelen te selecteren waar belangengroepen daadwerkelijk commentaar leveren. Er wordt een sterretje gebruikt om 'reacties' ook mee te nemen. 'commentaar', 'respons' en

'weerstand' zijn synoniemen van 'reactie'. 'Stikstofcrisis' als zoekterm wordt gebruikt in plaats van alleen 'stikstof', omdat er soms ook reacties zijn van belangengroepen op niet-controversieel overheidsbeleid. 'Stikstofproblematiek' is een synoniem hiervoor.

De namen van de belangengroepen zijn, indien van toepassing, zowel voluit als afgekort opgezocht (zoals Farmers Defence Force en FDF). De *deduplication*-functie staat aan om duplicaties te vermijden.

De zoekopdracht leverde 583 nieuwsartikelen vóór 1 juli 2022 en 163 nieuwsartikelen na 1 juli 2022. Gezien de beschikbare middelen van het onderzoek, is het doel om circa 400 artikelen te analyseren. De eerste 400 artikelen selecteren zou *selection bias* in de hand spelen. Daarnaast zijn er veel meer nieuwsartikelen vóór 1 juli 2022 dan erna, omdat het een kortere tijdsperiode betreft. Daarom wordt bij de 583 nieuwsartikelen vóór 1 juli 2022 telkens een van de twee nieuwsartikelen geselecteerd, en worden bij de 163 nieuwsartikelen na 1 juli 2022 alle nieuwsartikelen geselecteerd. Er zijn in totaal 456 nieuwsartikelen gecodeerd. Naast de nieuwsartikelen worden ook documenten van de belangengroepen onderzocht door de zoektermen op te zoeken via de officiële websites van de belangengroepen. Dit zijn waardevolle documenten omdat ze direct van de belangengroepen vandaan komen en in het specifiek gericht is op het kabinet. Er zijn in totaal 20 documenten gecodeerd.

De citaten uit de artikelen worden geselecteerd als er sprake is van authenticiteit, oftewel het artikel moet van de belangengroep zelf zijn of het artikel moet directe citaten bevatten van de belangengroep (Morgan, 2021; Verhoeven & Metze, 2022). Daarnaast moeten de citaten het kabinet noemen en moet er sprake zijn van een emotionele reactie zoals uitgelegd in Jasper (2011).

De belangengroepen die worden onderzocht zijn de boeren die aan tafel zaten bij Johan Remkes (NOS, 2022c). Dit onderzoek heeft de hoofdvraag opgedeeld in twee deelvragen, waarbij de eerste deelvraag gaat over het conflict tussen het kabinet en de emotionele reacties daarop vóór de bemiddeling van Johan Remkes en de tweede deelvraag gaat over de emotionele reacties op de *repair strategies* van het kabinet tijdens de bemiddeling van Johan Remkes. Er is gekozen voor deze 'knip', omdat het kabinet op dat moment de onafhankelijke gespreksleider heeft aangewezen, wat gelezen kan worden als het startschot van de *repair strategies* van het kabinet. Daarom wordt er voor de eerste deelvraag gezocht naar de tijdsperiode tussen 2019 en 1 juli 2022, toen het kabinet heeft aangekondigd dat er gesprekken zullen plaatsvinden met een onafhankelijke gespreksleider (*Kamerstukken II, 30252, nr. 31*). Voor de tweede deelvraag wordt er gekeken naar de tijdsperiode tussen 1 juli 2022 en 31 december 2022, omdat er ook wordt gekeken naar de reacties van de belangengroepen op het rapport van Remkes die na 5 oktober (de datum

van publicatie rapport) bekend worden. Uit de nieuwsartikelen worden alleen directe citaten van belangengroepen gecodeerd, in lijn met Verhoeven en Metze (2022).

3.1.3. Validiteit en betrouwbaarheid

Het gebruikmaken van een documentenanalyse heeft veel voordelen. Zo is er veel data beschikbaar en is het mogelijk om verschillende tijdsperiodes met elkaar te vergelijken (Morgan, 2021). Dit is voor dit onderzoek belangrijk, omdat er wordt gekeken naar het *policy conflict* vóór de bemiddeling van Johan Remkes en de *repair strategies* tijdens en ná de bemiddeling van Johan Remkes. Daarnaast is de data stabiel, wat betekent dat toekomstige onderzoeken dit onderzoek makkelijk kunnen nadoen, net zoals dit onderzoek Verhoeven en Metze (2022) opvolgt. De data wordt tevens niet beïnvloed door de aanwezigheid van de onderzoeker, wat de interne validiteit zou moeten verbeteren (Morgan, 2021).

Er zijn echter ook valkuilen. Zo kan er sprake zijn van *bias selection* tijdens de dataverzameling. Daarom moet de onderzoeker altijd rekening houden met de volgende criteria van Morgan (2021). Authenticiteit: het is beter om primaire bronnen te gebruiken. Dit onderzoek maakt gebruik van zowel directe citaten van de belangengroepen in nieuwsartikelen als officiële documenten van de belangengroepen. Geloofwaardigheid: de data moeten betrouwbaar zijn. Door de daadwerkelijke citaten van belangengroepen te coderen, is het onderzoek vrij van de interpretatie van journalisten. Representativiteit: de data moet ook kunnen gelden voor grotere samples. Om deze externe validiteit te waarborgen, wordt in dit onderzoek gekeken naar alle boerenbelangengroepen die om tafel zijn geweest met Remkes. Betekenis: in hoeverre de inhoud van de data betekenis heeft voor het onderzoek. Dit laatste wordt behandeld in de operationalisering.

3.2. Operationalisering

Het *policy conflict* wordt geanalyseerd via PCF (zie Bijlage A). Als de code erop wijst dat er sprake is van een onenigheid tussen *deep core beliefs* van de actoren, wijst dat op een *policy conflict* zoals bedoeld in Weible en Heikkila (2017). Dit kan blijken uit een aantal dingen, zoals uitgelegd in Weible en Heikkila (2017). (a) De uiteenlopende meningen over het beleid. Hierbij kan gedacht worden aan het in twijfel trekken van wetenschappelijk bewijs of het ontkennen van het stikstofprobleem (Nielsen et al., 2021). (b) De waargenomen dreiging van de andere partij. Dit kan herkend worden in uitspraken van belangengroepen waar ze het gevoel hebben dat er geen plek meer is voor hen. (c) De onbereidheid om compromissen te sluiten. Dit kan blijken uit de mogelijke beschuldiging van belangengroepen dat het kabinet weigert om te luisteren naar alternatieve oplossingen.

De *repair strategies* van Bachmann et al. (2015) worden geanalyseerd door de data te coderen als onderdeel van een van de *repair strategies*. De code valt onder (1) *Sense Making* als het wijst op het creëren van een gedeelde visie, (2) *Relational Approach* als het wijst op symbolische rituelen zoals excuses aanbieden, (3) *Regulation and Formal Control* als het wijst op het maken van nieuw beleid, (4) *Ethical Culture and Informal Control* als het wijst op het veranderen van de organisatiecultuur, (5) *Transparency and Accountability* als het wijst op het openbaar maken van informatie over de kwestie, en (6) *Trust Transference* als het wijst op het aanwijzen van een derde partij die wél het vertrouwen van beide partijen geniet (zie Bijlage A).

De emotionele reacties worden gecodeerd op basis van de type emoties van Jasper (2011) om het meer duiding te geven met het oog op het *policy conflict* en *repair strategy* (zie Bijlage A). Er is sprake van *reflex emotions* als het vluchtige emoties betreffen die gericht zijn op een specifieke gebeurtenis. Hierbij kan gedacht worden aan boosheid op de stikstofkaart van Van der Wal. Er is sprake van *moods* als het stabiele emoties betreffen die niet gericht zijn op een specifieke gebeurtenis, persoon of object en daar niet door bepaald worden. Hierbij kan gedacht worden aan een pessimistische houding van de belangenorganisaties, zoals de gedachte dat het boerenbestaan sowieso zal ophouden te bestaan. Er is sprake van *affective commitments* als het stabiele (langdurige) emoties betreffen die gericht zijn op de overheid. Hierbij kan gedacht worden aan het vertrouwen dan wel wantrouwen van de overheid. Er is sprake van *moral emotions* als het de morele goed- of afkeuring van de stikstofaanpak betreft. Hierbij kan gedacht worden aan waargenomen incompetentie, maar ook aan waardering voor de waargenomen empathie. Er is sprake van *emotional energy* als het stimulerende gevoelens betreffen die zijn ontstaan door een interactie. Hierbij kan gedacht worden aan een gevoel van optimisme bij het kabinet nadat het in gesprek is geweest met de belangenorganisaties.

3.3. Ethische- en privacy-aspecten

Een van de voordelen van een documentenanalyse is dat de onderzoeker niet in contact komt met de deelnemers (Morgan, 2021). Desalniettemin zijn er wel een paar dingen waar de onderzoeker rekening mee moet houden. Gupta (2017) stelt dat ook online onderzoek zich moet houden aan dezelfde ethische principes als andere onderzoeken. Dit betekent dat er respect moet zijn voor autonomie (privacy, anonimiteit, etc.), voor rechtvaardigheid (gelijke behandeling etc.) en voor goedheid, oftewel dat er rekening wordt gehouden met de eventuele schade die het onderzoek een deelnemer berokkent. Omdat het onderzoek digitaal gaat, is er weinig kans dat het onderzoek deelnemers fysieke schade berokkent, maar er is nog altijd de kwestie van privacy en anonimiteit. Volgens Tripathy (2013) zijn de

data op het internet vrij toegankelijk voor iedereen, wat impliceert dat het gebruikmaken ervan toegestaan wordt door de deelnemer, mits de eigenaar van de data erkend wordt. Als vuistregel kan de onderzoeker volgens Morgan (2021) zichzelf afvragen of het de bedoeling was van het document om volledig openbaar te zijn. In het geval van deze casus zijn nieuwsartikelen en documenten van belangengroepen zonder meer bedoeld om openbaar te zijn.

Hoofdstuk 4: Resultaten

4.1. De rol van *policy conflict* tussen het kabinet en de belangengroepen in de emotionele reacties van de belangengroepen

4.1.1. De rol van *deep core beliefs* in het ontstaan van het *policy conflict*

De meest voorkomende dimensie van *deep core beliefs* in dit onderzoek is de uiteenlopende meningen. De belangengroepen vinden dat het kabinet onduidelijk is over de toekomst van de agrarische sector. “Door al deze mitsen en maren zijn de daadwerkelijke opgaven voor de landbouw in de gebieden nog niet duidelijk” (Biohuis, 2022). De middelen naar het doel zijn dus niet duidelijk genoeg, maar het doel zelf wordt ook door de belangengroepen bekritiseerd. Het doel 2035 vervroegen naar 2030 is volgens de belangengroepen “onmogelijk en onnodig” (LTO, 2022a). Ze hebben dus geen vertrouwen in dat het kabinet dit doel gaat halen. “Deze tekentafelverdubbeling is onrealistisch en vraagt het onmogelijke van de beperkte uitvoercapaciteit van de overheid” (LTO, 2021a). De wetenschappelijke methodes van het kabinet worden bovendien in twijfel getrokken: “Er wordt ten onrechte een stijgende trend in stikstofuitstoot gesimuleerd op basis van een wetenschappelijk niet toegestane methode” (Agractie, 2019). Tevens heeft het kabinet te weinig aandacht voor wat wel kan; hierbij wordt ‘innovatie’ herhaaldelijk genoemd. “Bij het kabinet is innovatie nu een ondergeschoven kind. Terwijl daar juist enorme kansen liggen” (Timmer, 2022). En: “Boeren willen innoveren, verduurzamen, ondernemen. Maar we horen vooral over 'stoppen' als oplossing” (Daamen, 2022). Dit sluit ook aan bij de opvatting van de belangengroepen dat het kabinet te gefocust is op stikstofreductie en de agrarische sector. De belangengroepen beweren dat zij onevenredig hard worden aangepakt om stikstof te reduceren: “Een uiterst technocratische benadering van een probleem dat volledig in de schoenen van de landbouw is geschoven” (Luiten, 2022).

Na de uiteenlopende meningen komt de waargenomen dreiging het meeste voor. Zoals eerder gezegd zien de belangengroepen dat de stikstofplannen van het kabinet voornamelijk de boeren treffen. “De aangegeven reducties zijn in veel gevallen fors en treft vooral de landbouw” (Biohuis, 2022). Zij zien dit gebeuren doordat de boer als “zondebok” is aangewezen (FDF, 2021). De dreiging wordt versterkt door het sentiment dat ze geen juridische bescherming meer hebben. “Al deze bedrijven, boeren- en andere bedrijven, zijn in één klap rechteloos geworden en rechtszaken tegen hen zijn aan de orde van de dag” (Agractie, 2020). Ze vrezen dat “boerenbedrijven [worden opgeruimd] zonder juridische legitimatie” (FDF, 2021). Het gevreesde gevolg hiervan is de afbrokkeling van de bestaanszekerheid. “Complete gebieden leegvegen en geen ruimte meer voor de boeren” (Luiten, 2022). Dit vooruitzicht versterkt het conflict: “We moeten volhouden! Onze sector staat op het spel! Meer dan ooit!” (Luiten, 2022).

Tot slot wordt het geëscaleerde *policy conflict* niet gedeëscaleerd door de onbereidheid van beide partijen om compromissen te sluiten. Enerzijds zijn de belangengroepen principieel tegen dwang: “Wij hebben eerder gereageerd dat gedwongen uitkoop een no go is en dat blijft gewoon overeind” (Barendregt, 2021). Anderzijds houdt het kabinet vast aan het doel 2030: “Als de doelen vaststaan, waar moeten wij dan over komen praten?” (Klaassen & Nolles, 2022). Bovendien beschuldigen de belangengroepen het kabinet ervan niet het probleem samen met de belangengroepen op te lossen. “Wij voelen ons ontzettend in een hoek gezet en totaal niet serieus genomen. De tijd van praten en vriendelijke acties is voorbij” (Regterschot, 2019). Het conflict zou dus volgens de belangengroepen minder zijn geëscaleerd als er meer gesproken was met de belangengroepen: “Als het kabinet dit eerder 'met ons' had opgelost, was heel Nederland niet in de ban geweest van de stikstofcrisis met omgekeerde vlaggen door het hele land” (Nieuwenhuis & Hoedeman, 2022).

4.1.2. De emotionele reacties op het ontstaan van het *policy conflict*

De emotionele reacties op de stikstofplannen van het kabinet zijn veelvoud. Het meest voorkomende type emotionele reactie is de *affective commitments*. De ministers worden als incapabel gezien: “nog nooit zoveel domheid bij elkaar gezien. En dan nog ‘onze’ premier Rutte, die de meest incapabele mensen op de moeilijkste dossiers zet” (Van den Oever, 2022). Daarnaast hebben de belangengroepen niet het vertrouwen in het kabinet dat het de goede bedoelingen heeft: “Rutte III naar huis werden gestuurd in verband met hun aangetoonde leugens, bedrog en het veroorzaken van ondraaglijk menselijk leed” (FDF, 2021). Ook tijdens de stikstofcrisis wordt elke gebeurtenis met argwaan en cynisme bekeken: “Het is elke keer hetzelfde opzetje. Want ik geloof niet dat de landsadvocaat dit

zelf heeft verzonnen. Den Haag laat zo'n plannetje expres uitlekken om te peilen hoe het valt" (Dagblad van het Noorden, 2021). Samengevat heeft het ontstaan van het conflict ervoor gezorgd dat "het draagvlak voor de inzet van het kabinet [...] op dit moment volledig weg [is]. Dat heeft het aan zichzelf te danken" (Timmer, 2022).

De stikstofplannen van het kabinet hebben ook geleid tot *reflex emotions*. Uiteenlopende meningen leiden vaak tot *reflex emotions* als het kabinet nieuwe plannen openbaart, bijvoorbeeld treurnis bij onduidelijkheid: "Perspectief uiterst onduidelijk en vaag. Wij betreuren dit zeer!" (Daamen, 2022). De plannen tot onteigeningen maakten boeren "furieus! Zowel burgers als boeren hadden er geen goed woord voor over. FDF besloot dat het genoeg was!" (FDF, 2021). Maar ook doordat belangengroepen het gevoel hebben dat boeren onevenredig hard worden aangepakt, leidt tot *reflex emotions*: "De minister zoekt de oplossing alleen bij boeren. Wij hebben niet het gevoel er samen voor te staan" (Megens, 2022). De waargenomen dreiging kan ook tot *reflex emotions* leiden: "Boeren voelen zich onheus bejegend als je hun grond afpakt" (Kuiper, 2021).

De *moral emotions* ontstaan vooral bij de onbereidheid om compromissen te sluiten en de waargenomen dreiging van de andere partij. De dreiging van het kabinet om boerenbedrijven te laten stoppen, wordt afgekeurd door de belangengroepen: "Onze bedrijven, onze manier van leven, onze waardigheid en onze trots wordt ons ontnomen. We worden zelfs gecriminaliseerd: hard werkende boeren worden straks als zware criminelen bestraft: economisch delict als je niet voldoet aan de Haagse waanzin!" (Regterschot, 2020). Dat het kabinet niet wil luisteren naar de belangengroepen wordt ook moreel afgekeurd: "Het grootste probleem is echter dat er zo respectloos over de sector wordt gesproken. Als Nederland op deze manier geregeerd worden, dan gaat Nederland toch ten onder?" (Opten & Heller, 2022). Het gevolg hiervan is dat de belangengroepen niet meer bereid zijn om in gesprek te gaan met het kabinet: "De portemonnee van melkveehouders is leeg, nóg meer lastenverzwaringen zijn niet acceptabel in deze situatie! Wij zullen ons om deze redenen dus terugtrekken uit gesprekken over de reducerende maatregelen en roepen ook de andere sectorpartijen op dit te doen!" (Agractie, 2021).

De *emotional energy* is negatief tijdens het *policy conflict* vóór de bemiddeling. Er wordt vaak teleurstelling geuit om de huidige situatie: "Daarnaast noemt LTO Nederland het teleurstellend dat er nog geen oplossing gevonden is" (LTO, 2021b). Bovendien zijn belangengroepen teleurgesteld dat er te weinig wordt gesproken met de agrarische sector: "Het is jammer dat er naar de ontwikkelbehoefte in de agrarische sector geen verkenning is gedaan, omdat nu de inschatting geen compleet beeld schetst" (LTO, 2021b).

De *moods* van de belangengroepen laten zien dat ze ondanks het *policy conflict* onvermoeibaar voor hun belangen opkomen. Ook al wordt er niet naar de belangengroepen geluisterd door het kabinet, "wil ik u er alvast op wijzen dat FDF vasthoudend en met grote

regelmaat zal blijven informeren naar de behandeling en afhandeling van onze reactie én van beantwoording van onze relevante en gerechtvaardigde vragen” (Van den Oever, 2020).

4.2. De rol van *repair strategies* van het kabinet in de emotionele reacties van de belangengroepen

4.2.1. Sense-making

Sense-making heeft duidelijk een grote rol gespeeld in de poging van het kabinet om het conflict te deëscaleren. “Het kabinet spreekt opnieuw uit dat het vertrouwen hersteld moet worden en dat het kabinet een nieuwe start wil maken” (Bremmer, 2022). Deze aankondiging van het kabinet werd wisselend op gereageerd. Zo was er sprake van negatieve *emotional energy*, want “Helaas hebben we in de afgelopen politieke periode meerdere commissies gezien met prachtige plannen om problemen op te lossen” (FDF, 2022). Tegelijkertijd waren er ook belangengroepen die optimistisch waren (*emotional energy*) en deze poging moreel goed keurden (*moral emotions*), want “Dat zijn goede intenties waar we ons in herkennen. We hopen dat deze intenties worden omgezet in daden” (Bremmer, 2022).

De gesprekken tussen het kabinet en de belangenorganisaties heeft bijgedragen aan de deëscalering op het gebied van uiteenlopende meningen. “Ook ziet Remkes terecht dat innovatie een belangrijk instrument is voor het halen van de doelstellingen” (LTO, 2022b). Dat suggesties van de belangengroepen worden overgenomen, wordt moreel goedgekeurd (*moral emotions*): “Goed dat dit zo nadrukkelijk benoemd wordt” (LTO, 2022b).

Daarnaast heeft de sense-making-strategie ook de waargenomen dreiging van het kabinet door de belangenorganisaties doen afnemen. Zo begon Remkes de gesprekken met de hoop om “samen uit de impasse” te komen (Trouw, 2022). Na afloop van de gesprekken, hadden de belangenorganisaties positieve *emotional energy*: “We hebben nog geen concrete oplossingen voor de stikstofproblematiek maar hebben vandaag wel gemerkt dat de houding van het kabinet naar boeren toe positiever is geworden” (Daamen, Wilgenhof, Van Schriek & Buning, 2022).

Voorafgaand aan de gesprekken werd het conflict al gedeëscaleerd doordat beide partijen bereidheid toonden om compromissen te sluiten. Remkes: “Ik stel een open gesprek voor, waarin geen taboes zijn” (Klaassen & Nolles, 2022). De positieve *mood* van de belangengroepen: “Wij willen praten over de fundamenten van het beleid, met de personen die er over gaan: Van der Wal en Rutte. Als dat kan, kan een gesprek zinvol zijn” (Klaassen & Nolles, 2022). Na de gesprekken bleek dat beide partijen inderdaad meer open stonden

voor het gesprek. De *reflex emotions* van de belangengroepen waren positief: “We zijn blij dat hij de zorgen uit het gebied goed heeft opgevangen. Hij heeft goed geluisterd en dat zien we terug in zijn aanbevelingen” (Boelens & Selles, 2022). Uiteindelijk heeft de strategie gezorgd voor een positieve *emotional energy*: “Remkes roept de agrarische sector en het kabinet op samen te werken en compromissen te sluiten. Wij herkennen deze analyse en zullen ons daarom in blijven zetten om een brugfunctie te vervullen om zo ons steentje bij te dragen aan het opbouwen van vertrouwen” (Bionext, 2022).

4.2.2. Relational approach

De *Relational approach* komt vooral tot uiting in het feit dat het kabinet respectvoller omgaat met de boeren. De belangengroepen geven aan dat het kabinet beter luistert. “Wij herkennen dat bijna alle partijen zich gezien en gehoord voelen met het rapport” (Bionext, 2022). De reactie hierop is positieve *reflex emotion*: “We zijn blij dat Remkes ook heeft geluisterd naar de boeren” (Bionext, 2022).

Deze strategie heeft ook de waargenomen dreiging doen afnemen. Voorheen had de agrarische sector het gevoel dat de politiek onevenredig hard de boeren aanpakte, maar de voorgestelde plannen tijdens de bemiddeling “lijkt dit met zoveel mogelijk respect voor de boeren in kwestie te gebeuren” (Caring Farmers, 2022). De belangengroepen uiten hierom positieve *moral emotions*: “Remkes stelt nadrukkelijk dat niet alles om de Randstad draait, dat er meer begrip moet zijn voor wat die plannen in de regio teweegbrengen. Dat is voor mij het belangrijkste uit het rapport, daarmee slaat hij de spijker op zijn kop” (De Limburger, 2022).

4.2.3. Regulation and Formal Control

De aankondiging van regulering wordt over het algemeen niet positief ontvangen door belangengroepen. Hierbij komt de uiteenlopende meningen toch weer centraal te staan. “Om ‘onwenselijke’ vormen van landbouw tegen te gaan, adviseert Remkes voor het invoeren van milieueffingen of uitstootplafonds. Daarmee wordt vooral weer de weerstand tegen transitie aangewakkerd” (LTO, 2022b). Ook bijvoorbeeld het voorstel om “piekbelasters binnen een jaar te beëindigen is onmogelijk en onnodig [...] Het zorgt voor nog grotere onzekerheid bij duizenden ondernemers die zich afvragen of zij tot de ‘1 procent’ behoren” (LTO, 2022a). Hieruit blijkt dat deze strategie de uiteenlopende meningen opnieuw blootlegt en een gevoel van onzekerheid (*reflex emotion*) veroorzaakt.

4.2.4. Ethical Culture and Informal Control

Deze strategie is vooral door Remkes gebruikt. Remkes spoort betrokkenen aan om hun verantwoordelijkheid te nemen in de stikstofcrisis, wat leidt tot positieve *moral emotions*: “Het is goed dat het rapport voorstelt ook supermarkten en food servicebedrijven te wijzen op hun verantwoordelijkheid om zoveel mogelijk Nederlandse producten af te zetten” (Federatie agro-ecologische boeren, 2022). Ook het kabinet moet verantwoordelijkheid nemen door kritischer te kijken naar wat nodig is om het probleem op te lossen. Remkes benoemt de hyperfocus van het kabinet op stikstof, wat een doorn in het oog was voor de belangengroepen. “Hij adviseert op belangrijke onderdelen tot een forse bijsturing in lijn met de inbreng van LTO en andere partijen uit de sector: Het kabinet moet stoppen met de hyperfocus op stikstof. Het belang van een sterke agrarische sector wordt op gelijke hoogte met ecologie gezet, inclusief borging in een onafhankelijke autoriteit” (LTO, 2022a). Samengevat blijkt deze strategie effectief om voornamelijk positieve *moral emotions* op te wekken. “Meer dan in het verleden vindt het kabinet nu een goede balans tussen ambitieuze ecologische doelen en begrip voor de positie van de boer” (Transitiecoalitie Voedsel, 2022).

4.2.5. Transparency and Accountability

Deze strategie is een paar keer gebruikt vóór de bemiddeling van Remkes, maar heeft vooral geleid tot negatieve emotionele reacties. In het specifiek de stikstofkaart van Van der Wal, dat duidelijkheid had moeten verschaffen, kwam in het verkeerde keelgat. “Waar in 2,5 jaar tijd vele rapporten volgeschreven [...] kwam daar als een duvel uit het doosje ‘het kaartje’ van minister van der Wal. In één klap werd duidelijk wat al die abstracte rapporten behelsden” (Luiten, 2022). De strategie heeft vooral een negatieve invloed op de waargenomen dreiging. “Als we alle kaartjes die geproduceerd zijn door de overheid op elkaar leggen, is er op heel veel plekken in Nederland geen ruimte meer om te boeren” (Luiten, 2022). Uit de nieuwsartikelen is niet gebleken dat deze strategie na 1 juli 2022 nog is uitgevoerd.

4.2.6. Trust Transference

Deze strategie komt het duidelijkst voor doordat het is aangekondigd door het kabinet dat er een onafhankelijke gespreksleider wordt ingeschakeld. Aanvankelijk was er geen vertrouwen (*affective commitments*) in Remkes onder de belangengroepen: “Hij geniet geen vertrouwen in de sector” (Nederlands Dagblad, 2022). Daarnaast keurden de belangengroepen het moreel af (*moral emotions*) dat Remkes het gesprek met hen moest aangaan terwijl het kabinet niet bereid was om compromissen te sluiten: “Ik snap niet wat

het doel is van deze exercitie. Het kabinet maakt blunder op blunder en nu sturen ze een bemiddelaar op pad die eenzijdig het gesprek aan moet gaan zonder aan de doelen te mogen tornen” (Braakman, 2022). Tot slot waren de belangengroepen weliswaar positief over het rapport van Remkes, maar was er nog steeds onverminderd wantrouwen (*affective commitments*) tegenover het kabinet: “Leden gaven [...] regelmatig aan in hoofdlijnen vertrouwen te hebben in het advies, maar weinig hoop te hebben in de opvolging ervan door de overheid” (LTO, 2022c). Samengevat laten de resultaten met betrekking tot deze strategie zien: “Wantrouwen is niet met een advies weg te nemen, het vergt duidelijke positieve stappen” (LTO, 2022c).

Hoofdstuk 5: Conclusie en discussie

5.1. Conclusie

5.1.1. *Policy conflicts* en emotionele reacties

Uit de resultaten blijkt dat de uiteenlopende meningen de grootste rol spelen in het verklaren van het *policy conflict*. De plannen van het kabinet worden door de belangengroepen gezien als: onduidelijk, onnodig, onrealistisch, te veel gefocust op stikstof en te weinig aandacht voor innovatie. De emotionele reacties die hierbij voornamelijk vrijkomen zijn negatieve *affective commitments* en *reflex emotions*.

Met betrekking tot de waargenomen dreiging hebben de belangengroepen het gevoel dat de agrarische sector de zondebok is, omdat alle pijlen op de boeren gericht lijken te zijn terwijl andere vervuilende sectoren buiten schot lijken te blijven. Daarnaast voelen de belangengroepen zich niet beschermd door het recht doordat het kabinet over verplichte onteigening begint. Tot slot denken de belangengroepen dat het kabinet de boeren wil wegpesten en dat er geen toekomst meer is voor de boeren in Nederland. Deze waargenomen dreiging heeft geleid tot negatieve *reflex emotions*.

Het *policy conflict* wordt niet gede-escaleerd doordat beide partijen onbereidwillig zijn om compromissen te sluiten. Voor beide partijen zijn zowel de stikstofdoelstelling 2030 versus 2035 als de verplichte onteigening breekpunten. Dit levert vooral teleurstelling op onder beide partijen (*emotional energy*) en negatieve *moral emotions*.

De escalatie van het *policy conflict* blijkt uit de resultaten negatieve invloed te hebben op alle types emotionele reacties van de belangengroepen. Bovendien blijkt dat boeren onvermoeibaar hun eigen belangen zullen verdedigen, wat erop neerkomt dat dit conflict zich niet vanzelf oplost.

5.1.2. *Repair strategies* en emotionele reacties

Uit de resultaten blijkt dat enerzijds sommige *repair strategies* positieve invloed hebben gehad op de emotionele reacties, anderzijds sommige *repair strategies* negatieve invloed hadden. *Sense-making* blijkt op de lange termijn effectief om emotionele reacties positief te beïnvloeden, evenals de *Relational Approach* en *Ethical Culture and Informal Control*. *Regulation and Formal Control* en *Transparency and Accountability* zijn niet effectief gebleken in dit onderzoek. Dit komt doordat deze strategieën juist de uiteenlopende meningen blootleggen en de waargenomen dreiging doen toenemen.

De strategie *Trust Transference* heeft op den duur het vertrouwen (*affective commitments*) in Remkes verbeterd, maar dat heeft niet gegolden voor het kabinet. De belangengroepen zijn namelijk wel positief over het rapport van Remkes, maar verwachten niet dat het kabinet de adviezen echt zal overnemen.

Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat alle types emotionele reacties positief beïnvloed kunnen worden door de eerder effectief genoemde *repair strategies*, maar het vertrouwen (*affective commitments*) blijft afhankelijk van de daadwerkelijke handelingen van het kabinet.

5.2. Discussie

5.2.1. Relevantie van de bevindingen

Dit onderzoek heeft laten zien dat het fenomeen van een *policy conflict* geanalyseerd kan worden aan de hand van de *Policy Conflict Framework* op basis van de aanname dat *policy conflicts* ontstaan door het conflict van *deep core beliefs*. Daarnaast heeft dit onderzoek bijgedragen aan PCF door dieper in te zoomen op de dimensies, waaruit heeft gebleken dat uiteenlopende meningen de grootste rol spelen in een *policy conflict*, vervolgens waargenomen dreiging en bereidheid om compromissen te sluiten. Tot slot is er ook meer inzicht gekomen in de wisselende aanwezigheid van bepaalde soorten emotionele reacties op de dimensies.

De *repair strategies* als lens gebruiken om het relatieherstel tussen overheid en burger te analyseren, is door dit onderzoek effectief gebleken. Daarnaast heeft dit onderzoek meer kennis verworven over de effectiviteit van elke *repair strategie* tegenover verschillende typen van emotionele reacties, wat voorheen evenmin onderzocht was. Dit onderzoek heeft geconcludeerd dat sommige *repair strategies* juist negatieve emotionele reacties kunnen veroorzaken en dit verbonden de PCF. Tot slot heeft dit onderzoek nuance kunnen aanbrengen aan *repair strategies* zoals *Trust Transference* dat over het algemeen

positieve emotionele reacties voortbrengt, maar dat de *affective commitments* enkel positief beïnvloed wordt ten aanzien van de derde partij en niet het kabinet.

Vanuit maatschappelijk oogpunt kan worden geconcludeerd dat het kabinet weliswaar weinig kan doen aan de oorzaak van het *policy conflict* (uiteenlopende meningen), maar dat het kabinet wel voorzichtiger kan zijn in het aankondigen van maatregelen die als bedreigend ervaren kunnen worden. Daarnaast moet de deur ook altijd tenminste op een kier staan om compromissen te sluiten. Als het *policy conflict* toch geëscaleerd is, dan is het van belang om begrip te tonen voor de andere partij en het gesprek blijven aan te gaan. Als de andere partij niet bereid is om met het kabinet in gesprek te gaan en het echt vastloopt, dan heeft het voor het kabinet enigszins nut om een derde partij in te schakelen om de impasse te doorbreken.

5.2.2. Beperkingen van het onderzoek en aanbevelingen

Hoewel dit onderzoek in bepaalde aspecten heeft bijgedragen aan de wetenschappelijke kennis op deze onderwerpen, heeft dit onderzoek eveneens te maken met bepaalde beperkingen. Zo is het theoretisch kader alleen getoetst op een enkele casus en worden toekomstige onderzoeken aanbevolen om verschillende casussen tegelijkertijd te analyseren om erachter te komen welke factoren een rol spelen in het *policy conflict*.

Daarnaast heeft dit onderzoek zich louter gericht op de emotionele reacties van de groepen die de belangen van de boeren behartigen en niet bijvoorbeeld de milieugroepen. Omdat de belangen van deze groepen verschillend zijn en dus ook de uiteenlopende meningen, zou het *policy conflict* er wellicht anders uit kunnen zien bij deze belangengroep. Toekomstige onderzoeken kunnen de invloed van de aard van de belangengroep op het *policy conflict* kunnen onderzoeken.

Tot slot zijn in dit onderzoek de emotionele reacties op het kabinet in het specifiek onderzocht en niet de politiek in het algemeen. Tijdens de analyse van de nieuwsartikelen is opgevallen dat belangengroepen ook vaak verwijzen naar coalitiepartijen of kamerleden, zoals D66 en Tjeerd de Groot. Welke rol de rest van de politiek heeft in het *policy conflict* tussen kabinet en belangengroepen kan in de toekomst ook onderzocht worden.

Lijst van geciteerde artikelen en documenten

- Agractie. (2019). *Misstanden rondom voorgenomen beleid stikstof*. Verkregen van <https://agractie.nl/misstanden-rondom-voorgenomen-beleid-stikstof/>
- Agractie. (2020). *Brief aan minister van LNV!* Verkregen van <https://agractie.nl/brief-minister-lnv-mbt-knelgevallen/>
- Agractie. (2021). Informatiebericht februari 2021! Verkregen van <https://agractie.nl/informatiebericht-stikstof-febr-2021/>
- Algemeen Dagblad. (2022). *Boze boeren blokkeren meerdere snelwegen met tractoren*. Verkregen van <https://www.ad.nl/binnenland/boze-boeren-blokkeren-meerdere-snelwegen-met-tractoren~ae76f5d7/>
- Barendregt, L. (2021). Woedend, gelaten en 'voorzichtig positief': Zó reageren betrokkenen op miljardenplan voor stikstofcrisis. *De Gelderlander*. Verkregen van <https://www.gelderlander.nl/home/woedend-gelaten-en-voorzichtig-positief-zo-reageren-betrokkenen-op-miljardenplan-voor-stikstofcrisis~acca4cf0/>
- Biohuis. (2022). *Stikstof: boeren aan tafel!* Verkregen van <https://www.biohuis.org/stikstof-boeren-aan-tafel/>
- Bionext. (2022). *Reactie Bionext op eindrapport van Johan Remkes over de stikstofproblematiek*. Verkregen van <https://bionext.nl/nieuws/reactie-bionext-op-eindrapport-van-johan-remkes-over-de-stikstofproblematiek-556/#:~:text=Bionext%20merkt%20op%20dat%20Remkes,werken%20en%20compromissen%20te%20sluiten.>
- Boelens, T., & Selles, J. (2022). Vertrouwen boeren nog niet terug na rapport Remkes: 'Onhaalbaar en onnodig'. *Tubantia*. Verkregen van <https://www.tubantia.nl/zwolle/vertrouwen-boeren-nog-niet-terug-na-rapport-remkes-onhaalbaar-en-onnodig~a8b1341e/>
- Braakman, J. (2022). *Bedenker stikstofdoel is nu onafhankelijk bemiddelaar*. Verkregen van [https://advance-lexis-com.eur.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:65VK-TWV1-JB14-70C0-00000-00&context=1516831.](https://advance-lexis-com.eur.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:65VK-TWV1-JB14-70C0-00000-00&context=1516831)
- Bremmer, D. (2022). Boeren kritisch op reactie kabinet na 'Remkes': 'Wij gaan door met actievoeren'. *PZC*. Verkregen van <https://www.pzc.nl/binnenland/boeren-kritisch-op-reactie-kabinet-na-remkes-wij-gaan-door-met-actievoeren~ab2a0d0b/>
- Caring Farmers. (2022). *Wat er wél kan, reactie op advies Remkes*. Verkregen van <https://caringfarmers.nl/wat-er-wel-kan-reactie-op-advies-remkes/>
- Daamen, G. (2022). Reacties op stikstofbrief: 'Uitgang uit stikstofmoeras nog niet gevonden'.

- Agraaf*. Verkregen van <https://www.agraaf.nl/artikel/463386-reacties-op-stikstofbrief-uitgang-uit-stikstofmoeras-nog-niet-gevonden/>
- Daamen, G., Wilgenhof, S., Van Schriek, R., & Buning, S. (2022). Remkes: 'Er is vooruitgang geboekt, maar voor sommigen te weinig'. *Agraaf*. Verkregen van <https://www.agraaf.nl/artikel/534542-remkes-opnieuw-in-gesprek-met-boerenorganisaties/>
- Dagblad van het Noorden. (2021). *Kamer en boeren ontzet over advies landsadvocaat*. Verkregen van <https://advance-lexis-com.eur.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:63M3-93M1-JC6P-V215-00000-00&context=1516831>.
- De Limburger. (2022). *Voorzichtig positieve reacties op advies van bemiddelaar Remkes*. Verkregen van <https://advance-lexis-com.eur.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:66J9-G0R1-F0BS-11NY-00000-00&context=1516831>.
- FDF. (2021). *FDF JAAROVERZICHT 2021*. Verkregen van <https://farmersdefenceforce.nl/dfd-jaaroverzicht-2021/>
- FDF. (2022). *STATEMENT FDF RAPPORT REMKES – WAT WEL KAN “UIT DE IMPASSE EN EEN AANZET VOOR PERSPECTIEF”*. Verkregen van <https://farmersdefenceforce.nl/statement-afd-rapport-remkes-wat-wel-kan-uit-de-impasse-en-een-aanzet-voor-perspectief/>
- Federatie agro-ecologische Boeren. (2022). *Eerste reactie Rapport Remkes*. Verkregen van <http://www.federatieagroecologischeboeren.nl/2022/10/05/eerste-reactie-rapport-remkes/>
- Kamerstukken II 2022, 30252, nr. 31*. Verkregen van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30252-31.html>
- Kamerstukken II 2022, 30252, nr. 35*. Verkregen van https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2022Z19546&did=2022D41814
- Kamerstukken II 2022, 34682 nr. 96*. Verkregen van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34682-96.html>
- Klaassen, N., & Nolles, J. (2022). Boeren willen niet met Remkes om tafel: 'We komen niet uit de loopgraven'. *Het Parool*. Verkregen van <https://www.parool.nl/nederland/boeren-willen-niet-met-remkes-om-tafel-we-komen-niet-uit-de-loopgraven~bf49bf16/>
- Kuiper, M. (2021). 'Grootschalige onteigening roept woede op'. *NRC*. Verkregen van <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/29/grootschalige-ontei-gening-roept-woede-op-2-a4056446>

- LTO. (2021a). *LTO over coalitieakkoord: 'Vele miljarden; tijdspad en uitvoering problematisch'*. Verkregen van <https://www.lto.nl/lto-over-coalitieakkoord-vele-miljarden-tijdspad-en-uitvoering-problematisch/>
- LTO. (2021b). *Terugkoppeling stikstofaanpak geeft onvolledig beeld*. Verkregen van <https://www.lto.nl/terugkoppeling-stikstofaanpak-geeft-onvolledig-beeld/>
- LTO. (2022a). *LTO: ledenconsultatie naar aanleiding van advies-Remkes*. Verkregen van <https://www.lto.nl/lto-ledenconsultatie-naar-aanleiding-van-advies-remkes/>
- LTO. (2022b). *Eerste analyse van rapport Remkes door veehouderijsectoren*. Verkregen van <https://www.lto.nl/eerste-analyse-van-rapport-remkes-door-veehouderijsectoren/>
- LTO. (2022c). *Nét een voldoende voor Remkes, groot wantrouwen richting kabinet*. Verkregen van <https://www.lto.nl/net-een-voldoende-voor-remkes-groot-wantrouwen-richting-kabinet/>
- Luiten, E. (2022). Voorwoord - Zitten we midden in de storm of is dit pas het begin? *Nieuwsbrief Agractie*. Verkregen van <https://agractie.nl/wp-content/uploads/2022/07/Nieuwsbrief-Agractie-juli-2022.pdf>
- Megens, N. (2022). Stikstofaanpak door uitkoop en onteigening valt slecht: 'Minister zaait onrust', *Tubantia*. Verkregen van <https://www.tubantia.nl/deventer/stikstofaanpak-door-uitkoop-en-ontei-gening-valt-slecht-minister-zaait-onrust-acdd5aa9/>
- Nederlands Dagblad. (2022). *Remkes bemiddelaar, CDA-top door het stof*. Verkregen van <https://advance-lexis-com.eur.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:65V8-68Y1-JBKF-M12K-00000-00&context=1516831>.
- Nieuwenhuis, M. (2022). BBB-voorzitter Van der Plas 'beetje verliefd' op Remkes na 'veelbelovend' rapport. *Algemeen Dagblad*. Verkregen van <https://www.ad.nl/politiek/bbb-voorzitter-van-der-plas-beetje-verliefd-op-remkes-na-veelbelovend-rapport-aed9eeb6/>
- Nieuwenhuis, M., & Hoedeman, J. (2022). Het kaartje was 'ruk' en dat is het ook gebeven. *Het Algemeen Dagblad*. Verkregen van <https://advance-lexis-com.eur.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:676R-BHT1-JC8X-63KN-00000-00&context=1516831>.
- NOS. (2022a). *Boerenprotest was weliswaar niet strafbaar, 'maar wel intimiderend'*. Verkregen van <https://nos.nl/collectie/13901/artikel/2432330-boerenprotest-was-weliswaar-niet-strafbaar-maar-wel-intimiderend>
- NOS. (2022b). *Remkes bemiddelaar stikstofplannen, boeren vinden keuze 'onzinnig'*. Verkregen van <https://nos.nl/artikel/2435095-remkes-bemiddelaar-stikstofplannen-boeren-vinden-keuze-onzinnig>

- NOS. (2022c). Kan 'stikstofman' Remkes de gemoederen sussen? Vandaag verschijnt advies. Verkregen van <https://nos.nl/artikel/2447121-kan-stikstofman-remkes-de-gemoederen-sussen-vandaag-verschijnt-advies>
- Opten, N., & Heller, A. (2022). Zo reageert de regio op de stikstofplannen van het kabinet: 'respectloos om zo over de sector te spreken'. *De Gelderlander*. Verkregen van <https://www.gelderlander.nl/home/zo-reageert-de-regio-op-de-stikstofplannen-van-het-kabinet-geen-leegroof-van-het-gelders-platteland~a543b42c/>
- Regterschot, R. (2019). Boeren in Oost-Nederland bereiden zich opnieuw voor op acties: 'De tijd van praten en vriendelijkheid is voorbij'. *De Stentor*. Verkregen van <https://www.destentor.nl/zwolle/boeren-in-oost-nederland-bereiden-zich-opnieuw-voor-op-acties-de-tijd-van-praten-en-vriendelijkheid-is-voorbij~ace01bf5/>
- Regterschot, R. (2020). Radicale boeren willen Den Haag 5 februari 'laten schudden op grondvesten'. *De Stentor*. Verkregen van <https://www.destentor.nl/zwolle/radicale-boeren-willen-den-haag-5-februari-laten-schudden-op-grondvesten~a23e63e5/>
- Timmer, E. (2022). Woede in het weiland: 'Dit is tekentafelbroddelwerk'; Tienduizenden bij boerenprotest tegen stikstofplannen verwacht. *De Telegraaf*. Verkregen van <https://www.telegraaf.nl/nieuws/32039574/woede-in-het-weiland-dit-is-tekentafelbroddelwerk>
- Transitiecoalitie Voedsel. (2022). *TRANSITIECOALITIE VOEDSEL EN REGIE OP RUIMTE POSITIEF OVER KABINETSREACTIE OP RAPPORT REMKES*. Verkregen van <https://transitiecoalitievoedsel.nl/transitiecoalitie-voedsel-en-regie-op-ruimte-positief-over-kabinetsreactie-op-rapport-remkes/>
- Trouw. (2022). *Boeren gaan niet naar Remkes: te weinig onderhandelingsruimte*. Verkregen van <https://www.trouw.nl/binnenland/boeren-gaan-niet-naar-remkes-te-weinig-onderhandelingsruimte~bd78126a/>
- Van den Oever, M. (2020). *Betreft: reactie internetconsultatie Wet stikstofreductie en natuurverbetering*. Verkregen van https://farmersdefenceforce.nl/wp-content/uploads/2020/06/20200603_FDF_Reactie_internetconsultatie_Wet_stikstofreductie_en_natuurverbetering.pdf
- Van den Oever, M. (2022). Het beleid raakt kant nog Wal! *Farmers Defence Force*. Verkregen van <https://farmersdefenceforce.nl/het-beleid-raakt-kant-nog-wal/>

Literatuurlijst

- Bachmann, R., Gillespie, N., & Priem, R. (2015). Repairing Trust in Organizations and Institutions: Toward a Conceptual Framework. *Organization Studies*, 36(9), 1132-1142. doi:10.1177/0170840615599334
- Bell, E., Christensen, J., & Hansen, K. J. (2022). Resistance or Capitulation? How Discrete Emotions Shape Citizens' Interactions With the Administrative State. *American Review of Public Administration*, 52(8), 535-557. doi:10.1177/02750740221128554
- Binderkrantz, A. S. (2008). Different Groups, Different Strategies: How Interest Groups Pursue Their Political Ambitions. *Scandinavian Political Studies*, 31(2), 173-200. doi:10.1111/j.1467-9477.2008.00201.x
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Dirks, K. T., Lewicki, R. J., & Zaheer, A. (2009). Introduction to Special Topic Forum: Repairing Relationships within and between Organizations: Building a Conceptual Foundation. *The Academy of Management Review*, 34(1), 68-84. Verkregen van <https://www.jstor.org/stable/27759986>
- Gupta, S. (2017). Ethical Issues in Designing Internet-Based Research: Recommendations for Good Practice. *Journal of Research Practice*, 13(2). Verkregen van https://www.researchgate.net/publication/322964115_Ethical_Issues_in_Designing_Internet-Based_Research_Recommendations_for_Good_Practice
- Jasper, J. M. (1998). The Emotions of Protest: Affective and Reactive Emotions In and Around Social Movements. *Sociological Forum*, 13(3), 397-424. doi:10.1023/A:1022175308081
- Jasper, J. M. (2011). Emotions and Social Movements: Twenty Years of Theory and Research. *Annual Review of Sociology*, 37(1), 285-303. doi:10.1146/annurev-soc-081309-150015
- Morales, A., Ionescu, O., Guegan, J., & Tavani, J. L. (2020). The Importance of Negative Emotions Toward the French Government in the Yellow Vest Movement. *International Review of Social Psychology*, 33(1), 1-11. Verkregen van <https://doi.org/10.5334/irsp.373>
- Morgan, H. (2021). Conducting a Qualitative Document Analysis. *The Qualitative Report*, 27(1), 64-77. Verkregen van <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5044>
- Nielsen, V. L., Nielsen, H. Ø., & Bisgaard, M. (2021). Citizen Reactions to Bureaucratic Encounters: Different Ways of Coping With Public Authorities. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 31(2), 381-398. doi:10.1093/jopart/muaa046

- Pfarrer, M. D., Decelles, K. A., Smith, K. G., & Taylor, M. S. (2008). After the Fall: Reintegrating the Corrupt Organization. *The Academy of Management Review*, 33(3), 730-749. Verkregen van <https://www.jstor.org/stable/20159433>
- Tripathy, J. P. (2013). Secondary Data Analysis: Ethical Issues and Challenges. *Iranian J Publ Health*, 42(12), 1478-1479. Verkregen van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4441947/>
- Verhoeven, I., & Metze, T. (2022). Heated policy: policy actors' emotional storylines and conflict escalation. *Policy Sciences*, 55, 223-237. Verkregen van <https://doi.org/10.1007/s11077-022-09459-1>
- Weible, C. M., & Heikkila, T. (2017). Policy Conflict Framework. *Policy Sciences*, 50, 23-40. doi:10.1007/s11077-017-9280-6
- Wolf, E. E. A., & Van Dooren, W. (2017). How policies become contested: a spiral of imagination and evidence in a large infrastructure project. *Policy Sciences*, 50, 449-468. doi:10.1007/s11077-017-9275-3

Bijlagen

Bijlage A: Codeboek

Thema	Code	Definitie	Inclusie- en exclusiecriteria	Relevantie
Policy Conflict	Uiteenlopende meningen over het beleid	Een oordeel dat de partijen van mening verschillen over de stand van zaken.	<i>Inclusie:</i> indien het citaat spreekt van een meningsverschil over wat het probleem is of het wetenschappelijk bewijs. <i>Exclusie:</i> indien het citaat spreekt van een gezamenlijk doel of gezamenlijke visie of mening.	De onenigheid van meningen wijst op een conflict tussen <i>deep core beliefs</i> die het <i>policy conflict</i> aanwakkeren.
	Waargenomen dreiging van de andere partij	Een oordeel dat de andere partij een gevaar is, bijvoorbeeld voor het voortbestaan van de eigen partij.	<i>Inclusie:</i> indien het citaat spreekt over de andere partij als een gevaar de eigen partij. <i>Exclusie:</i> indien het citaat stelt dat de partijen kansen zien om samen te	De waargenomen dreiging van de andere partij zorgt voor wantrouwen tussen de partijen, wat het <i>policy conflict</i> verergert.

			werken.	
	Onbereidheid om compromissen te sluiten	Een oordeel dat de andere partij niet open staat om compromissen te sluiten.	<p><i>Inclusie:</i> indien het citaat de andere partij beschuldigt dat ze niet luisteren, open staan voor gesprek of geen compromissen willen sluiten.</p> <p><i>Exclusie:</i> indien het citaat beweert dat de andere partij wel open is voor dialoog en het sluiten van compromissen</p>	De onbereidheid om compromissen te sluiten zorgt ervoor dat partijen het nut niet zien om met elkaar in gesprek te gaan, waardoor het <i>policy conflict</i> niet kan de-escaleren.
Repair Strategies	Sense Making	De strategie om een gedeelde visie te creëren.	<p><i>Inclusie:</i> indien het citaat wijst op het creëren van een gedeelde visie.</p> <p><i>Exclusie:</i> indien het citaat meent dat er geen poging wordt gedaan om een gedeelde visie te creëren.</p>	Sense Making kan de uiteenlopende meningen verhelpen.
	Relational Approach	De strategie om het onevenwicht tussen partijen	<i>Inclusie:</i> indien het citaat wijst op het gebruik	Relational Approach kan de

	recht te trekken door middel van (symbolische) compensatie.	van symbolische rituelen, zoals excuses aanbieden. <i>Exclusie:</i> indien het citaat niet wijst op enige toenadering van de partijen met betrekking tot het machtsevenwicht.	waargenomen dreiging van de andere partij doen afnemen.
Regulation and Formal Control	De strategie om wenselijk gedrag te reguleren via wetgeving en afspraken	<i>Inclusie:</i> als het citaat wijst op een koerswijziging of het maken/voeren van nieuw beleid. <i>Exclusie:</i> als het citaat stelt dat het oude beleid voortgezet wordt.	Regulation and Formal Control kan gezien worden als bereidheid om compromissen te sluiten.
Ethical Culture and Informal Control	De strategie om wenselijk gedrag te reguleren via cultuurverandering	<i>Inclusie:</i> indien het citaat wijst op het veranderen van de organisatiecultuur.	Ethical Culture and Informal Control kan gezien worden als bereidheid om compromissen

		<i>Exclusie:</i> indien het citaat stelt dat alles bij het oude blijft in de organisatiecultuur.	te sluiten.
Transparency and Accountability	De strategie om via openheid en transparantie het vertrouwen te winnen van de andere partij	<i>Inclusie:</i> indien het citaat wijst op het openbaar maken van informatie over de stikstofcrisis. <i>Exclusie:</i> indien het citaat wijst dat er besloten wordt om informatie niet openbaar te maken.	Transparency and Accountability kan de waargenomen dreiging van de andere partij doen afnemen.
Trust Transference	De strategie om de bemiddeling mogelijk te maken door een derde partij in te schakelen die van beide partijen het vertrouwen geniet	<i>Inclusie:</i> indien het citaat wijst op het aanwijzen van een derde partij die wél het vertrouwen van beide partijen geniet. <i>Exclusie:</i> indien het citaat wijst dat er geen derde partij wordt	Trust Transference kan het dialoog weer op gang brengen, waardoor er een gedeelde visie gevormd kan worden, wat de uiteenlopende meningen tussen de partijen kan

			ingeschakeld om tussen de partijen te bemiddelen.	verhelpen.
Emotionele reacties	Reflex emotions	De vlugge reacties die zijn gericht op een specifieke gebeurtenis of handeling	<p><i>Inclusie:</i> indien het citaat wijst op vlugge emoties die gericht zijn op een specifieke gebeurtenis of handeling die te maken hebben met de stikstofcrisis.</p> <p><i>Exclusie:</i> indien het citaat wijst op stabiele emoties of emoties die zijn gericht op een specifiek object, zoals het kabinet.</p>	Reflex emotions kunnen aanzetten tot radicalisme (Morales et al., 2020).
	Moods	De stabiele emoties die niet gericht zijn op een specifiek object of gebeurtenis	<p><i>Inclusie:</i> indien het citaat wijst op een stabiele emotie die niet gericht is op enig object of gebeurtenis.</p> <p><i>Exclusie:</i> indien het citaat wijst op een vlugge</p>	Moods kunnen invloed uitoefenen op de reflex emotions (Jasper, 2011).

		<p>emotie of gericht is op een specifiek object of gebeurtenis.</p>	
Affective commitments	<p>De stabiele (langdurige) emoties die gericht zijn op een specifiek object</p>	<p><i>Inclusie:</i> indien het citaat wijst op stabiele (langdurige) emoties die gericht zijn op de overheid, zoals het vertrouwen in de overheid. <i>Exclusie:</i> indien het citaat wijst op vluchtige emoties die niet op de overheid gericht zijn.</p>	<p>Affective commitments kunnen het gevolg zijn van de escalatie van een policy conflict.</p>
Moral emotions	<p>De emoties die bepaald worden door de morele goed- of afkeuring van een situatie, zoals de waarneming van onrecht in de stikstofcrisis</p>	<p><i>Inclusie:</i> indien het citaat wijst op bepaalde morele goed- of afkeuring van een situatie of gedrag. <i>Exclusie:</i> indien het citaat niet wijst op bepaalde morele goed- of afkeuring van</p>	<p>Moral emotions beoordelen het gedrag van de andere partij.</p>

			een situatie of gedrag.	
	Emotional energy	De emoties die een stimulerende werking hebben als gevolg van interactie	<p><i>Inclusie</i>: indien het citaat wijst op een emotie die stimulerend werkt en het gevolg is van een bepaalde interactie.</p> <p><i>Exclusie</i>: indien het citaat wijst op een emotie die niet stimulerend is of het gevolg is van een bepaalde interactie.</p>	Emotional energy zorgt voor meer samenwerking en bereidheid tot compromissen sluiten (Jasper, 2011).